

Red Star in the North. Communism in the Nordic Countries

Åsmund Egge & Svend Rybner (red.)

Stamsund: Orkana Akademisk 2015

355 sider. ISBN: 9788281042421

Anmeldt af **Jesper Jørgensen** [cand.mag., arkivar, Arbejdermuseet & ABA, jjo@arbejdermuseet.dk]

Endelig kom den! Bogen har været ventet længe. Især selvfølgelig i kommunismeforskningskredse, hvor der har været store forventninger til projektet *Nordic Communism 1917–1990*, der gik i gang allerede i 2002 på en bevilling fra Nordisk Samarbejdsnavn for Humanistisk og Samfundsvidenskabelig Forskning (NOS-HS) og under ledelse af professor (nu emeritus) Åsmund Egge fra Universitetet i Oslo. Formålet var klart og godt. Projektet skulle samle Nordens bedste kommunismeforskere på et fælles grundlag af den komparative metode – en tilgang, der blev talt meget varmt for dengang. Forskningen skulle videre både fra den begrænsende nationale ramme og fra center-periferi-perspektivet, der tenderede mod det modsatte, nemlig at undervurdere de nationale partiers og den enkelte kommunistes betydning, og derfor nemt ledte over i den rene totalitarisme-tilgang. Den kommunistiske bevægelse opfattes da som en monolitisk hær styret af det sovjetiske kommunistparti, som oftest i skikkelse af Stalin. I dag gælder der for så vidt de samme diskussioner, selvom den komparative skole nu har taget det beslægtede transnationale perspektiv til sig.

Dertil er det bogens overordnede problemstilling, om der i det 20. århundrede eksisterede en særlig form for nordisk kommunisme på tværs af de nordiske lande. Ikke fordi det i givet fald ville være en stor værdi i sig selv, men fordi problemstillingen vil give anledning til at beskæftige sig med forskelle og ligheder mellem de nordiske landes kommunismer og derigennem komme til en større forståelse af dem som historiske fænomener. Som den førende danske kommunismeforsker, dr.phil. Morten Thing, forskningsbibliotekar emeritus fra Roskilde Universitetsbibliotek – efter først at have konstateret den kommunistiske bevægelses uomgængelige, monolitiske (stalinistiske) karakteristika som »demokratisk centralisme«, magtcentrum i Moskva, mono-diskursivitet (fælles ord og begreber på tværs af nationale sprog), pengestrømme osv. – fremhæver i indledningen til værket:

Nevertheless, to understand how a communist party anywhere could survive and even develop under these conditions it is necessary to keep the dual life of such a party in mind. Communism was both a world party and as such a tool of Soviet foreign policy and a genuine political trend within each country [...] The ability of each party to read the

historical and social realities of its own country was indispensable for any success, however limited that might be.

Det kan måske umiddelbart lyde som en selvfølgelighed, men det er det ikke for alle.

Efter indledningen er bogen opdelt efter valgte temaer i 13 kapitler. Først to grundlæggende kapitler af ph.d. Ole Martin Rønning, næstleder fra Arbejderbevægelsens arkiv og bibliotek i Oslo, om de kommunistiske partiorganisationers opbygning og udvikling. Dernæst kapitler om de nordiske kommunistpartiers forhold til Komintern (Egge), politisk strategi (Tauno Saarela), socialdemokraterne (Saarela), nationen (Ragneheidur Kristjánsdóttir), kvinder (Elina Katainen), intellektuelle (Trine Jansen & Thing), spanske borgerkrig (Svend Rybner), Anden Verdenskrig (Terje Halvorsen), »Moskvaguldet« (Sven G. Holtsmark), international kadreuddannelse (Joni Krekola & Rønning) og »Den Store Terror« (Kimmo Rentola). Til sidst et afsluttende, konkluderende kapitel af Åsmund Egge. Stammen i historien udgøres uden tvivl af Rønnings to første kapitler og de to af dr.soc.sc. Tauno Saarela, lektor ved Helsinki Universitet og førende kommunismeforsker i Finland.

Hvis man skal være kritisk, så kunne man have ønsket sig et kapitel om kommunisternes demokratiforståelse, der jo har været et stort angrebsfelt både i samtiden og i eftertiden. En decideret mangel synes jeg til gengæld, det er, at der ikke fokuseres mere på det nordiske samarbejde (eller manglen på samme) mellem de nordiske kommunistpartier. Det bliver kortfattet berørt for Komintern-perioden, hvor det fremhæves af Egge, at Kominterns landesekretariat (for eksempel det skandinaviske) bestemt ikke var skabt for at promovere regionalt samarbejde. Tværtimod skulle de styrke de bilaterale forbindelser mellem det sovjetiske center og de enkelte, nationale partier, og forhindre fremkomsten af konkurrerende samarbejder inden for den kommunistiske verdensbevægelse. Det samme princip overlevede formentlig til en vis grad efter krigen, men der var jo en ikke ubetydelig interaktion i form af personlige kontakter samt mange fællesnordiske møder og konferencer, som det havde været oplagt at se nærmere på i et værk om nordiske kommunisme. Formentlig bunder det i det almindelige problem, at sådanne forskningsprojekter i praksis må tage udgangspunkt i deltageres allerede bedrevne forskning.

De mest vellykkede enkeltbidrag i bogen er de, der både får gjort brug af russiske arkivalier, der for mange af emnerne er overordentlig relevante, og får integreret de forskellige partiers historie på en indsigtfuld måde. Generelt kan man tilføje, som arbejderhistorikeren Neville Kirk har gjort for den transnationales histories vedkommende, men som også gælder for den komparative historieskrivning, at de nye historiske metoder på den ene side udvider vores gængse referencerammer, spørgsmål, viden og forståelse, men på den anden side stiller de større krav til historikeren om at kunne håndtere flere områders historie, flere sprog og en øget kompleksitet.¹

¹Kirk, Neville (2011) »Transnational Labor History: Promise and Perils« i Leon Fink (red.) *Workers across the Americas. The transnational turn in labor history*. Oxford: Oxford University Press, 2011 (18–23).

Det er derfor nok heller ikke tilfældigt, at det er to forfattere fra to forskellige lande og sproggrupper, der har skrevet det mest vellykkede bidrag, nemlig dr.soc.sc. Joni Krekola fra Riksdagsbiblioteket i Finland og norske Rønnings interessante og formfuldendte undersøgelse af den internationale kadreuddannelse, der før krigen foregik på Vestuniversitet i Moskva og i Leningrad, hvor de fleste finner var; på Den Internationale Leninskole i Moskva; på Björknäs Folkhögskola uden for Stockholm; samt efter krigen for de længerevarende kursers vedkommende på Den Højere Partiskole og Komsomol-skolen i Moskva og på Partihøjskolen Karl Marx og Ungdomshøjskolen Wilhelm Pieck, begge i Berlin. Undersøgelsen påviser blandt andet det gennemgående træk i bogens undersøgelser at de finske kommunisters historie skilte sig ud fra de skandinaviske kammeraters. Finnerne var bogstavelig talt et andet sted – i grænselandet.

Den samlede konklusion er derfor også, at der ikke har eksisteret en egentlig særegen nordisk kommunisme. De islandske kommunister havde visse fællestræk med de finske, fordi de også med succes indgik i tværpolitiske partidannelser og deltog i regeringskoalitioner efter Anden Verdenskrig. Til gengæld havde de ikke meget tilfælles, hvad angår størrelse og geopolitisk placering. Til nød kan man tale om en skandinavisk kommunisme, fordi de tre partier gennem hele perioden var små, »rene« kommunistpartier underkuede af store, dominerende og statsbærende socialdemokratiske partier, men selv de skandinaviske landes kommunistpartier udviklede sig forskelligt og var ikke enige om meget. Det danske lagde sig politisk tæt op af det sovjetiske kommunistparti. Det svenske prøvede at frigøre sig, mens det norske flakkede mellem de to positioner.

Alt i alt giver denne bog en meget god begrundelse for at arbejde videre med de komparative og transnationale perspektiver i kommunismens historie. På den måde må man anerkende projektets formål som succesfuldt opnået. Tillykke med det.